*****

Q.1 Discuss the characteristics of the Indian labour market. What are the reforms that are needed to improve the state of employment in India and what do the four codes on wages, on industrial relations, on occupational health, safety and working conditions and on social security propose in achieving the labour reforms? (200 words) (Marks 15)

ਭਾਰਤੀ ਮਜਦੂਰ ਮੰਡੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹੜੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਤਨ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਬੰਧ, ਕਿੱਤਾ ਸਿਹਤ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜੀ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ? (200ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.2 "Infrastructure investment is one of the key pillars of sustained economic development". Critically Examine the recommendations of the Task Force on National Infrastructure Pipeline to promote Infrastructure Investment in India. (100 words) (Marks 10)

"ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਹਿਮ ਥੰਮ੍ਹਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।" ਭਾਰਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿਧੀ ਲਈ ਕੌਮੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਬਾਰੇ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰੋ। (100 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 10)

Q.3 Explain the structure and state of the power sector in India. Present a critical analysis of the government proposal to privatise power distribution companies in the country via the Electricity Amendment Bill 2020 and the Draft Standard Bidding Document for privatisation of Discoms. (200 words) (Marks 15)

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾ ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਬਿਜਲੀ ਸੋਧ ਬਿਲ 2020 ਅਤੇ ਡਿਸਕੋਮਾ ਦੇ ਨਿਜੀਕਰਣ ਵਾਸਤੇ ਡ੍ਰਾਫਟ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਿਡਿੰਗ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੁਝਾਏ ਬਿਜਲੀ ਵਿਤਰਣ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਨਿਜੀਕਰਣ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.4 Discuss the concepts of network trade and network products. Critically analyse India's performance in the manufacture and trade of network products. Do you think that the Covid-19 crisis has presented India with a unique opportunity to replace China as the manufacturing hub of the world? (200 words) (Marks 15)

ਨੈਟਵਰਕ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਨੈਟਵਰਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਨੈਟਵਰਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕੋਵਿਡ-19 ਸੰਕਟ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਚੀਨ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਚਿਤਰ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ? (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.5. Critically analyse the suspension of the Insolvency and Bankruptcy Code by the Government of India in wake of the Covid-19 pandemic. (200 words) (Marks 15)

ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰਦੇ ਇਨਸੋਲਵੈਂਸੀ ਅਤੇ ਬੈਂਕਰਪਸੀ ਕੋਡ ਨੂੰ ਮੁਅਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.6 Comment on the stance of the Indian Government on the regulation of Cryptocurrencies in India. What are the advantages and disadvantages of Cryptocurrencies in the Indian context? Discuss. (200 words) (Marks 15)

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਟੋਕਰੰਸੀਜ਼ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹਿਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੁਖ ਬਾਰੇ ਟਿਪਣੀ ਦਿਉ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਟੋਕਰੰਸੀਜ਼ ਦੇ ਕੀ ਲਾਭ-ਹਾਣ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.7 In the post economic reforms period, the slowdown of agriculture sector of Punjab has impacted and restricted the growth of other sectors of the economy which resulted into marginalization of the state's economy. Examine this statement critically. (200 words) (Marks 15)

ਉਤਰਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖਿਤੇ ਦੇ ਧੀਮਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੁਕਰੇ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਸ ਕਥਨ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ)

(ਅੰਕ 15)

Q.8 Explain that with Covid's looming impact on the economy, there is an urgent need to increase skill imparting initiatives to hold onto India's Demographic Dividend. (200 words) (Marks 15)

ਕੋਵਿਡ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਉਪਰ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਸਨਮੁਖ ਭਾਰਤ ਦੇ "ਡੇਮੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਡਿਵੀਡੈਂਡ" ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਹਾਰਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਭਿਆਨ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.9 Discuss the main aspects of the *Atmanirbhar Bharat Abhiyan*. What are the enabling policy reforms and institutions that are needed to make this program a success? Discuss. (200 words) (Marks 15)

ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ ਦੇ ਮੁਖ ਪੱਖ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਨੀਤੀ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 15)

Q.10 Is the consolidation of Public Sector Banks a viable and sustainable solution to the problem of rising Non-Performing Assets which are likely to get aggravated due to the Covid-19 crisis? Discuss. (100 words) (Marks 10)

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ ਕੀ ਨਾਨ ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਏਸੈਟਸ (NPA) ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੋਵਿਡ-19 ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਵਧ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਥਿਰ ਹੱਲ ਹੈ? ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। (100 ਸ਼ਬਦ) (ਅੰਕ 10)

Q.11 Do you think that the reforms in Police as a law enforcement agency is one of the bottlenecks in the internal security policy of India. Examine critically. (200 words)

(Marks 15)

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਵਜੋਂ ਪੁਲਿਸ ਸੁਧਾਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ? ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ)

(ਅੰਕ 15)

Q.12 Explain the 'Dark Web'. How is it posing challenge to the law enforcement agencies? What are the counter measures that India has taken in response to the cyber terrorism? (200 words)

(Marks 15)

ਡਾਰਕ ਵੈੱਬ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸਨਮੁਖ ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਸਾਈਬਰ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੀ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਹਨ? ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ)

(ਅੰਕ 15)

Q.13 Often the causes of violent extremism are categorised into 'push' and 'pull' factors and overlooks the links between 'individual' and 'community' factors. Critically examine the individual and community factors which are useful to understand extremism in India? (200 words)

(Marks 15)

ਹਿੰਸਕ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਕਸਰ 'ਖਿਚ' ਅਤੇ 'ਧਕਾਊ' ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਕਾਰਨਾ ਵਿਚਕਾਰ ਕੜੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤੰਕਵਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਹਿਤ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। (200 ਸ਼ਬਦ)

(ਅੰਕ 15)

Q.14 India has been strongly criticising state sponsored cross-border terrorism. With what approaches India has been countering this type of terrorism. Give your opinion especially in context of India's neighbours. (200 words)

(Marks 15)

ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦੀ ਭਾਰਤ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਤੰਕਵਾਦ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਦਿਉ। (200 ਸ਼ਬਦ)

(ਅੰਕ 15)

Q.15 Consider the following loan (in '000 Rs.) extended by various lending institutions.

ਵਿਭੰਨ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜ਼ੇ (ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਇਆ ਵਿਚ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰੋ।

Year	Public Sector Banks	Small Finance Corporations	Private Banks
1993-94	233.8	365.3	283.4

1994-95	301.8	484.7	473.8
1995-96	303.2	668.6	402.8
1996-97	365.2	992.8	536.6
1997-98	416.4	1067.4	686.8

(i) Which of the three is the leading lender?

(ii) What percentage of lending is extended by the private sector in the year 1997-98?

(iii) If the total loan extended in the market is Rs. 10,000,000 in the year 1995-96, then what percentage of loan is extended by the sources other than the above mentioned three sources? (Marks 15)

(i) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਰਿਣ ਦਾਤਾ ਕੋਣ ਹੈ?

(ii) 1997-98 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਖੇਤਰ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰਜਾ ਦਿਤਾ?

(iii) ਜੇ 1995-06 ਦੇ ਸਾਲ ਕੁੱਲ 10,000,000/- ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਓਪਰ ਲਿਖਤ ਤਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਰੋਤਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ?

(ਅੰਕ 15)

Q.16 Based on the given data, answer the following questions:

ਦਿਤੇ ਅੰਕੜੇ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਉ:

	Village X	Village Y
Average income (in Rs.)	1750	1860
Standard Deviation of income (in Rs.)	100	81
Number of Employees	600	500

(i) In which Village is the variation in income greater?

(ii) What is the combined standard deviation of the Village X and Village Y put together? (Marks 7+8=15)

ੳ) ਕਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਮਦਨ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ (variation) ਵਧੀਕ ਹੈ।

ਅ) ਪਿੰਡ X ਅਤੇ ਪਿੰਡ Y ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੰਬਾਈਨਡ ਸਟੈਂਡਰਡ ਡੇਵੀਏਸ਼ਨ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?